

Гура В.О.

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

м. Харків, Україна

e-mail rki314@ukr.net

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ АУДІЮВАННЯ ТА ПИСЬМА ПІД ЧАС СКЛАДАННЯ ПЕРЕКАЗУ ІНШОМОВНОГО АУДІОТЕКСТУ

Уміння складати переказ на основі пред'явленого тексту-джерела є необхідною складовою комунікативної компетенції іноземних студентів. Відповідно до вимог навчальної програми з української мови як іноземної у випускників підготовчого факультету повинні бути сформовані вміння сприймати на слух і письмово фіксувати зміст прослуханого аудіотекста, складеного на базі матеріалів соціокультурної і навчально-професійних сфер спілкування. Зазначимо, що навчання написання переказу є складною методичною проблемою, для вирішенні якої необхідно враховувати лінгвістичні та психологічні особливості переказу як синтетичного репродуктивно-продуктивного виду мовного спілкування.

Як відомо, формування вміння письмово викладати зміст прослуханої інформації обумовлено цілою низкою чинників і знаходиться в прямій залежності від становлення механізмів аудіювання та письма. Механізми формування навичок аудіювання та письма мають свою специфіку, отже, становлення мовної компетенції учнів в названих видах мовленнєвої діяльності може бути ефективним за умови адекватного використання спеціально підібраних методичних прийомів.

Ефективність роботи з розвитку слухання і письма залежить від ступеню сформованості у студента цілої низки механізмів, зокрема: короткочасної і довготривалої пам'яті, прогнозування, механізмів еквівалентних замінів та узагальнення. Зупинимось детальніше на характеристиці методичних прийомів, спрямованих на формування і розвиток названих механізмів.

Розвиток механізму короткочасної пам'яті в слуханні забезпечується виконанням вправ на слухове сприйняття окремих слів, словосполучень і пропозицій з подальшою письмовою фіксацією нової лексики, опорних слів і словосполучень в зошитах. При цьому учням можуть бути запропоновані наступні види завдань:

- повторювання вслід за викладачем нових слів, запис їх у зошиті;
- написання фразового диктанту, в який включені вже відпрацьовані в усній і письмовій формі слова;
- повторювання фраз за принципом «снігової кулі»: перший студент повторює першу фразу, другий - першу і другу, третій - першу, другу і третю і т.д. Після цього студенти записують текст по пам'яті.

Методичні прийоми розвитку механізму довготривалої пам'яті забезпечують повторюваність прослуханої інформації, зокрема, синтаксичних конструкцій, представлених в аудіотексті. Для розвитку даного механізму виконуються завдання на багаторазове повторення інформації (в різних варіантах і модифікаціях), що дозволяє перенести в довготривалу пам'ять студента більшу кількість інформативних одиниць в порівнянні з ситуацією одноразового пред'явлення. Зазначимо також, що розвиток даного механізму передбачає збільшення обсягу смислових фрагментів інформації, що відбувається, наприклад, при виконанні завдань на угруповання лексичних одиниць за семантичним (тематичним) принципом. Даний тип завдань ефективний, оскільки об'єднання лексики в один лексико-семантичний ряд, її аналіз і угруповання забезпечують запам'ятовування навчального матеріалу в процесі діяльності.

Механізм прогнозування також є надзвичайно важливим для формування вміння написання переказу. Як відомо, формування механізму прогнозування має відбуватися не за допомогою окремих слів, а на рівні зв'язного висловлювання. При цьому доречно використовувати такі типи завдань:

- завдання на дописування фраз;

- завдання на прогнозування змісту окремих фраз і мікротекстів з опорою на ключові слова та засоби графічної наочності - малюнки, фотоілюстрації, схеми. Особливу увагу слід приділяти розвитку мовної здогадки, що дозволяє студентам прогнозувати зміст почутого, здогадатися про значення слів. Для розвитку мовної здогадки можна запропонувати завдання, орієнтовані на визначення лексики за допомогою словотвірного аналізу та семантизацію слів з опорою на запропонований контекст.

Послідовність пред'явлення завдань на розвиток мовної здогадки може бути наступною. Спочатку, наприклад, можна запропонувати студентам здогадатися про значення складного слова за його складовими компонентами, потім - з опорою на знайомі синтаксичні структури.

Механізм еквівалентних заміन, або механізм осмислення, забезпечує еквівалентну заміну сприйнятої на слух інформації з подальшим переведенням її в концентрованій формі у внутрішню мову. Про розвиток даного механізму у студента свідчать такі вміння: вміння виділяти смислову структуру тексту, основну думку тексту; визначати предикативну структуру тексту; виокремлювати підтеми; розуміти логіку висловлювання; визначати відносини між частинами тексту. Для формування названих умінь можна рекомендувати наступні типи вправ:

- визначення теми тексту, вибір назви тексту;
- формулювання і запис головної думки тексту;
- розподіл тексту на смислові частини і виділення мікротем;
- визначення відповідності запропонованого плану змісту тексту;
- формулювання і запис питань до основних смислових частин тексту;
- складання і запис називного плану тексту;
- виділення в тексті головної і другорядної інформації;
- відновлення змісту тексту за вербальними і графічними опорами і запропонованим планом.

Розвиток механізму еквівалентних замін передбачає також формування у студентів вміння здійснювати компресію. Нагадаємо, що даний термін означає

увазі передачу інформації в стислій граматичній формі. У методиці навчання переказу широко використовуються різні типи згортання інформації. Серед них:

1. Стиснення фрагментів тексту.
2. Компресія шляхом синонімічних заміन.
3. Стиснення з урахуванням індексу.
4. Сміслове стиснення.

Визнаючи важливість даного типу завдань для формування вмінь аналізувати і продукувати аудіоінформацію, ми визнали за необхідне включити в післятекстовий блок навчальних завдань наступні типи вправ:

1. Запишіть скорочений варіант речення, замінивши виділене словосполучення синонімом.
2. Запишіть інформацію двох речень, замінивши їх одним синонімічним.
3. Запишіть стислий варіант тексту, опустивши надлишкову інформацію і висновки.

Зазначимо, що завдання на розвиток механізму еквівалентних замін в під час навчання написання переказу поступово ускладнюються. В результаті студенти повинні навчитися не тільки висловити представлену в тексті думку своїми словами, а й зробити це якомога коротше.

У розвитку складного механізму слухання-письма особливе значення має навчання аналітико-синтетичної роботи, невід'ємною складовою якої є узагальнення. Саме тому кожен блок післятекстових завдань включає проблемні питання, спрямовані на узагальнення прослуханої інформації і націлює студентів на формулювання власного ставлення до описаної в тексті типової життєвої ситуації або проблеми. Дані типи завдань можуть містити народні прислів'я та приказки, які в узагальненій формі відображають колективний досвід народу, його ставлення до вічних і актуальних для всіх людей моральних цінностей і проблем.

Названі в даній роботі методичні прийоми та типи вправ були використані нами під час складання посібника з навчання іноземних студентів

письмового переказу аудіотекстів. Алгоритм пред'явлення завдань в названих матеріалах наступний:

1. Виконання завдань, спрямованих на зняття лексико-граматичних труднощів.
2. Перше прослуховування тексту студентами.
3. Виконання тестового завдання альтернативного характеру, контролюючого загальне розуміння прослуханого.
4. Відповіді на питання, які перевіряють ступінь розуміння тексту.
5. Повторне прослуховування тексту студентами.
6. Складання плану тексту.
7. Переказ тексту з опорою на план і засоби графічної наочності.
8. Написання повного переказу.
9. Переказ змісту тексту з трансформацією (використання еквівалентних замінів, елементів творчості).

Насамкінець зазначимо, що апробація навчальних матеріалів, складених з урахуваннями названих методичних прийомів, продемонструвала їх ефективність та доцільність подальшого використання у навчальному процесі.

Література:

1. Василенко Е.И., Добровольская В.В. Сборник методических задач по русскому языку. – М.: Рус. яз. – 1990.
2. Практическая методика преподавания русского языка на начальном этапе/ Н.С.Власова, Н.Н.Алексеева и др. – М.: Рус.яз., 1990.